

Vlasta Rišner
Pedagoški fakultet
L. Jägera 9
31000 Osijek

MORFOSINTAKTIČKA OBILJEŽJA DATIVNIH IZRAZA UZ GLAGOLE KRETANJA

U radu će biti opisana uporaba dativnih izraza s prijedlogom *k* uz glagole kretanja u suvremenom hrvatskom jeziku. Budući da se taj prijedlog sve češće izostavlja ili zamjenjuje prijedlogom *prema*, raspravlja se o oboje: o kriterijima koji dopuštaju zamjenu prijedloga *k* prijedlogom *prema*, te o riječima u sintagmi koje dopuštaju izostavljanje prijedloga *k*. Primjeri se pretežito navode iz jezika književnoumjetničkoga, a dijelom i iz jezika publicističkoga i razgovornoga stila.

Razlikovanje dativnoga značenja smjera i cilja kretanja

U radu se opisuju oni dativni izrazi s prijedlogom *k* koji se upotrebljavaju uz glagole kretanja i izriču kretanje koje uključuje dostizanje **cilja**, a ne izriču samo smjer kretanja. Kriterij uz pomoć kojega se razlikuju dva spomenuta značenja dativnih izraza, cilj i smjer, jest mogućnost/nemogućnost zamjene prijedloga *k* prijedlogom *prema*: ako se prijedlog *k* može zamijeniti prijedlogom *prema*, a da pri tom ne dođe do promjene značenja, govori se o značenju smjera kretanja. Ne može li se prijedlog *k* zamijeniti prijedlogom *prema* bez promjene značenja sintagme, govori se o značenju cilja kretanja.¹

Uz neke se glagole kretanja mogu upotrijebiti dativni izrazi kojima se izriče samo jedno od dvaju mjesnih značenja, smjer ili cilj, a nekim se glagolima može izreći oboje. Tako je primjerice s glagolom *ići*, koji uza se može vezati oba dativna prijedloga, *k* i *prema*:

¹ Taj se kriterij drži važnim pri razlikovanju dvaju bliskih, ali ne jednakih dativnih značenja. Značenje se mjesta i cilja opisuje zajednički, kao jedno značenje, te se govori o upotrebi "dativa kao dopune glagolu kretanja za označavanje **smjera/cilja** (istaknula V. R.)" u vrlo opsežnom radu Lj. Šarić (1999: 323), u kojem se donosi pregled brojne jezikoslovne literature vezane uz uporabu dativa smjera i cilja.

- (1) *Idem prema majci* – izriče se smjer kretanja vršitelja radnje. Iako je prijedlog *prema* zamjenjiv s *k*, u suvremenom se hrvatskom jeziku znatno češće upotrebljava *prema*.
- (2) *Idem k majci* – izriče se cilj kretanja, a prijedlog se *k* ne može zamijeniti prijedlogom *prema*.

Primjećuje se da prijedlog *k* upotrijebljen u prvoj rečenici nije jednak prijedlogu *k* upotrijebljenu u drugoj rečenici, iako su sintagme (1) i (2) jednake, te prijedlog *k* uza se ima jednaku određenicu i odrednicu.² O kojem je od dvaju značenja riječ (cilja ili smjera kretanja) pokazuje širi, jezični ili izvanjezični, kontekst.

U prvoj je od navedenih rečenica prijedlog *k* zamjenjiv s *prema*, u drugoj nije. Osim toga, prijedlog se *k* u izrazima s ciljnim značenjem³ često ispušta, te se ne rabi prijedložni, nego besprijedložni dativ. Ispuštanja su prijedloga *prema/k* prvoga tipa moguća, ali rijetka.

Razlike između prijedloga prve (1) i druge (2) skupine potvrđuju se primjerima iz građe:

(1) Išao sam *prema Jelačićevu trgu*. (Slamnig, SKP, 15), Na kraju sam jurnula *prema kupaonici*... (Tomčić, BoM, 99), ...puce su se zatvorenih očiju okretale *prema njemu* kao satelitići. (Slamnig, BPH, 58)

...pogled joj je bio usmjeren *prema nebu*... (*Cosmopolitan*, siječanj 2001, str. 61), korak *prema osmijehu* (*Cosmopolitan*, travanj 2003)

(2) Gospodin savjetnik je krenuo *k vama*. (Tribuson, DSZ, 33), Kad bi je pozvao *k sebi*, smjesta bi mu došla ponuditi cijeli svoj život. (Ferić, AuO, 55), Kad bih bio iz policije, otišao bih pravo *k vašem šefu*... (Tribuson, DSZ, 174)

...dvaput u godini dolazi u Zagreb *k roditeljima*. (*Cosmopolitan*, siječanj 2002, str. 13), "Svi smo živjeli ovdje, ali smo često odlazili *k njegovima*" (*Jutarnji list*, 21. 12. 2002, str. 61)

Nerazlikovanje dativa smjera i cilja može dovesti do prosudbi prema kojima prihvatljivost sintagma s ispuštenim dativnim prijedlogom ovisi o "semantičci imenica", te je "neobična (...), ako ne i neprihvatljiva uz neke NG-e s neživim referentima." (Šarić 1999: 339)

Autoričina se postavka temelji na primjerima "?Idem gradu" i "?Idem banci", koji se u suvremenom hrvatskom jeziku upotrebljavaju s prijedlogom *prema* i izriču smjer, a ne cilj kretanja. Drukčije je s primjerima koji se navode u drugoj skupini (To kao da Karolina ide *onom vragu od engleskog admirala*), gdje se izriče ciljno značenje. Ondje prijedlog *prema* ne može biti upotrijebljen. Može biti upotrijebljen samo prijedlog *k*, koji se u takvom značenju u suvremenom hrvatskom jeziku i inače često izostavlja. Prema tomu, prihvatljivost

² Naziv *određenica* i *odrednica* preuzima se iz *Sintakse hrvatskoga jezika*, udžbenika za treći razred gimnazije I. Pranjkovića (1995). U radu će se određenica nazivati i nadređenom riječju, a odrednica podređenom – spomenuti će se parovi riječi (naziva) smatrati sinonimima.

³ U radu će se (zbog jednostavnosti i kratkoće) govoriti o ciljnom značenju, a podrazumijevat će se značenje usmjerenoga kretanja pri kojem se dostiže cilj.

sintagme s dativnim izrazom bez prijedloga *k* i/ili *prema* ne ovisi o predmetnom značenju same odrednice, nego o značenju čitave sintagme s dativom.

Zbog toga će se u daljem opisu imati na umu to, prvotno razgraničenje, te će se značenje usmjerenoga kretanja, (1), opisivati samo onoliko koliko je potrebno da se s njim usporedi značenje kretanja do određenoga cilja, koje uključuje stizanje na cilj, (2)⁴.

Rezultati istraživanja građe

Da bi dalji opis bio jasniji, iznose se rezultati istraživanja građe⁵:

1. U suvremenom se hrvatskom jeziku, u usporedbi s jezikom ranijih razdoblja, prijedlog *k* rabi sve manje jer je njegova uporaba u jezičnoj prošlosti bila šira, vezivala se, primjerice, uz glagole govorenja.

2. Prijedlog se *k* iz suvremenog hrvatskog jezika “gubi” na nekoliko načina:

2.1. – ako se izriče smjer kretanja, zamjenjuje se prijedlogom *prema*

2.2. – ako se izriče cilj kretanja, onda se:

2.2.1. – izostavlja, što nije protivno normi suvremenoga hrvatskoga standardnoga jezika

2.2.2. – zamjenjuje prijedlogom *kod*, suprotno normativnim preporukama. Brojni jezikoslovci⁶ ističu da je uporaba genitivnoga izraza s prijedlogom *kod* uz glagole kretanja nepravilna.

Osim u književnoumjetničkom⁷ i publicističkom⁸, ispuštanja se prijedloga *k*, kao i

⁴ Nakon uspoređivanja primjera, u spomenutom se radu (Šarić 1999) došlo do sličnih zaključaka: “U razmatranju podataka iz dviju baza pokazalo se da je u određivanju semantičkih uvjeta u kojima se dativ smjera najčešće javlja poticajno odvojiti semantičke uloge smjera i cilja: upravo razgraničenjem tih uloga može biti uvjetovana uporaba čistoga dativa ili prijedložne sintagme nakon glagola kretanja. (...) Ako je dakle u pitanju glagol koji označuje približavanje i dospijevanje do lokalizatora, preteže dativ bez prijedloga.” (Šarić 1999: 340)

⁵ Najopsežniju građu čine djela I. Slamniga i G. Tribusona, ali i druga djela hrvatskih, starijih i mlađih, pisaca: I. Aralice, N. Fabrija, Z. Ferića, M. Gavrana, S. Novaka, P. Šegedina, A. Šoljana, S. Tomaša i S. Tomčić. Nekoliko se primjera preuzima i iz djela M. Krleže i R. Marinkovića, a uspoređuje se i jezik Biblije, i to Evanđelja po Mateju i Evanđelja po Luki. Točni se podaci o izvorima navode na kraju rada.

⁶ Slijedom pojavljivanja navode se neki od jezičnih savjeta, bilježaka i napomena koje se odnose na uporabu genitiva s prijedlogom *kod* uz glagole kretanja: Rožić 1908: 19; Maretić 1924: 42; Pavešić 1971: 22; savjet M. Mamića u zborniku *Govorimo hrvatski* 1997: 340; S. Težak 1999: 274–275; E. Barić, L. Hudeček i dr. (*Hrvatski jezični savjetnik*) 1999: 182; I. Pranjeković 2001: 97.

⁷ Kao što se može očekivati, čestota se prijedloga *k* razlikuje u različitim hrvatskih pisaca. Tako u jeziku G. Tribusona većina prijedložnih izraza koji izriču smjer ima prijedlog *prema*, a u izrazima s ciljnim značenjem prijedlog se *k* vrlo često izostavlja. Tako je i u pripovijetkama S. Tomčić i Z. Ferića, dok je jezik P. Šegedina znatno arhaičniji, te se prijedložni izrazi s *k* rabe u oba značenja, smjera i cilja. Tako se u Šegedinovim *Osamljenicima* nalazi: ...okrećući se *k* biblioteci (1964: 11), ...obazreo se *k* prozoru (1964: 18), *Moram odmah k majci...* (1964: 19), *Okrenuo se od prozora, prišao k ormaru.* (1964: 20). Znatno je više dativa s prijedlogom *k* i u prozi M. Gavrana u koju se uvode biblijski motivi, te se i u jeziku nalazi više tradicijskih ustrojstava.

⁸ Uspoređuje se nekoliko brojeva *Jutarnjeg lista* i časopisa *Cosmopolitan*, a podaci se navode uz primjer.

njegova zamjena genitivnim izrazom s prijedlogom *kod*, potvrđuju u razgovornom stilu hrvatskoga jezika.

2.2.3. Prijedložni se dativ koji izriče kretanje i stizanje do cilja u suvremenom hrvatskom jeziku često zamjenjuje genitivom s prijedlogom *do*:

... a kad je prišao *do samog kožnog prijestolja*, pao je ničice i više puta poljubio sultanu skute. (I. Aralica, DR, 176)

Takvo se značenje naziva i direktivno-graničnom lokativnošću. (Pranjčević 2001: 10)⁹

3. Kao najčvršće, potvrđuju se veze prijedloga *k* u frazemima, gdje su prijedlozi gramatikalizirani u većoj mjeri nego u uobičajenim prijedložnim izrazima. Već je u ustaljenim prijedložnim izrazima predmetno, leksičko značenje prijedloga zanemarivo.¹⁰ Osobito je značenjski ispražnjen upravo prijedlog *k*, čija je obavijesnost izrazito mala.

Postoje li pravilnosti u uporabi prijedložnoga i besprijedložnoga dativa cilja uz glagole kretanja u suvremenom hrvatskom jeziku?

U ovom se dijelu pokušava odgovoriti na pitanje odabiru li govornici suvremenoga hrvatskoga jezika, žele li izreći cilj kretanja, prijedložne i besprijedložne dativne izraze sukladno kakvim pravilima i, shodno tomu, o kakvim je pravilima riječ.

U srpskom je jezikoslovlju u nekoliko radova¹¹ o tom pisala M. Ivić, koja drži kako je za uporabu ili izostavljanje dativnoga prijedloga uz glagole kretanja presudno značenje koje se sintagmom s dativnim izrazom izriče. Ako je riječ o dostizanju cilja, što podrazumijeva izravan dodir između lokalizatora i objekta lokalizacije¹², bit će upotrijebljen dativ bez pri-

⁹ Prof. I. Pranjković pri razvrstavanju prostornih prijedloga navodi i značenje direktivne lokativnosti, dodajući da se pri izricanju toga značenja "OL kreće (...) u smjeru L." Kao podznačenja toga značenja, a "s obzirom na to je li granica kretanja fiksirana", razlikuje: (a) opću direktivnost, koja se najčešće izriče prijedložnim izrazima s *k* i *prema* te (b) direktivno-graničnu lokativnost, koja se izriče različitim prijedložnim izrazima među kojima je genitiv s prijedlogom *do*. (Pranjčević 2001: 10) Taj je prijedložni genitiv uspoređan dativu s prijedlogom *k* pri izricanju istoga mjesnoga značenja, direktivno-graničnoga.

¹⁰ Više o odnosu leksičkoga i gramatičkoga značenja "designativnih i nedesignativnih riječi" u knjizi L. Zguste *Priručnik leksikografije* (1991: 111-114) te u radu I. Pranjkovića *Prijedlozi u jednojezičnim rječnicima* (u knjizi *Druga hrvatska skladnja* 2001: 31).

¹¹ M. Ivić, 1958: *Sistem predložkih konstrukcija u srpskohrvatskom jeziku*, Južnoslovenski filolog, XXII, Beograd, 141–166; M. Ivić, 1957–58: *Jedno poglavlje iz gramatike našeg modernog jezika – sistem mesnih padeža*, Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu II, 145–157.

¹² Nazivi lokalizator i objekt lokalizacije preuzimaju se iz teksta I. Pranjkovića (1993: 22) u kojem se opisuju i razvrstavaju prostorni prijedlozi. Lokalizator (L) se opisuje kao predmet u odnosu na koji se određuje objekt lokalizacije (OL). Autor tako uz izraze s dativnim prijedlozima *k* i *prema* kaže: "Za prijedloge s dativom tipično je da preciziraju ili konkretiziraju relaciju (obično kretanje) OL u smjeru L, i to tako da realizacija, tj. dostizanje ili postizanje cilja, nije izvjesna." (Pranjčević 1993: 23)

jedloga, ističe M. Ivić¹³. Suprotno tomu, značenje se usmjerenoga kretanja i približavanja cilju, ali bez stizanja na cilj, izriče dativom s prijedlozima.

Izneseni se značenjski kriterij, koji se drži presudnim za uporabu prijedloznoga i slobodnog dativa, u radovima M. Ivić povezuje s tvorbenim: “U slobodnom obliku dativ se pojavljuje samo ako je upravni glagol, koji znači kretanje kroz prostor, izveden pomoću prefiksa *pri-*: (...) *prišao je prozoru (i zatvorio ga) i sl. ...*” (Ivić 1983: 207–208)

Nije li upotrijebljen glagol s predmetkom *pri-*, prema opisu M. Ivić ne može biti upotrijebljen ni dativ bez prijedloga (“*nikako *ide prozoru, *trči lopti i sl.*” Ivić 1983: 208).

Primjeri iz hrvatskoga jezika pokazuju da izricanje smjera ili cilja kretanja nije od presudnoga značenja za uporabu dativnoga prijedloga *k* ili *prema*. Potvrđuje se tek tvrdnja M. Ivić o čestoj uporabi slobodnoga dativa uz glagole s predmetkom *pri-*.¹⁴

Međutim, brojni su glagoli bez predmetka *pri-* kojima se značenje kretanja do cilja, te stizanja na cilj, izriče dativom bez prijedloga, kao što i kaže M. Ivić u svojem nešto ranije objelodanjenom radu o sustavu padeža s mjesnim značenjem. (Ivić 1957–58)¹⁵

Potvrđuje se i suprotno početnoj tezi M. Ivić: pri izricanju smjera kretanja nije nužno upotrijebiti prijedlog da bi sintagma, kao i rečenica, govornicima hrvatskoga jezika bila prihvatljiva. Iako je i u hrvatskom jeziku pri izricanju smjera uobičajena uporaba prijedloznoga dativa, prijedlog se može i izostaviti. Mogućnost ispuštanja prijedloga u takvim dativnim izrazima u hrvatskom jeziku nije nova, što potvrđuju primjeri iz jezika s početka dvadesetoga stoljeća:

Stipa *ide ormaru*, donosi odonud ogledalo... (Kozarac, ĐB, 290),
kao i iz jezika djelā druge polovice dvadesetoga stoljeća:

...i uputi se žurno *vratima* (Marinković, N, 106)

te iz suvremenoga hrvatskog književnog jezika:

Cijela je terasa utihnula i glave su se nagnule *drugim glavama*... (Šoljan, ID, 20)

Ipak, može se reći kako se u suvremenom hrvatskom jeziku smjer kretanja najčešće izriče dativom s prijedlogom, i to s prijedlogom *prema* (Išao sam *prema Jelačićevu trgu*. [...] Onda sam pošao *prema kazalištu*. Slamnig, SKP, 15).

Znatno je više odstupanja od postavke M. Ivić koja govori o mogućnosti izricanja ciljnoga značenja besprijedložnim dativom samo ako je određenica glagol s predmetkom *pri-*.

¹³ M. Ivić kaže: “...*sa izuzetkom nekoliko pomenutih ‘apstraktnih’ predloga, koji stoje u sistemi s priloškim izrazima, ostali predlozi uz dativ obeležavaju isključivo pojam usmeravanja, tj. pravca.* (istaknula V. R.)” Nastavlja: “*Dativ s predlozima u modernom književnom jeziku obeležava približavanje akcije nekom objektu obavezno isključujući pretstavu o ostvarivanju kontakta između njih (...). U značenju dativa bez predloga, naprotiv, obavezno je prisutna pretstava o realizaciji kontakta između radnje i datog objekta (...).* (istaknula V. R.)” Ivić 1957–58: 154.

¹⁴ Primjeri navedeni u drugom dijelu rada potvrđuju znatno češću uporabu dativa bez prijedloga uz glagole kao što je *prići* i sl., ali se i uz takve glagole potvrđuje kako razlika u uporabi/ispuštanju prijedloga *k* proistječe iz vrste riječi kojoj pripada odrednica.

¹⁵ Vidi bilj. 11 i 13.

Primjeri iz hrvatskoga jezika kazuju suprotno i autoričinoj tezi prema kojoj dativ s prijedlozima redovito isključuje predodžbu o ostvarivanju dodira između “radnje i danog objekta” jer se, prema autoričinu mišljenju, dativom s prijedlogom ne može izreći cilj, nego samo smjer kretanja. Suprotno tomu, nekim se prijedložnim dativnim izrazima u hrvatskom jeziku potvrđuje izravan dodir između vršitelja i trpitelja. Takve sintagme podrazumijevaju ne samo kretanje nego i stizanje do cilja.

U suvremenom je hrvatskom jeziku značenje padežnoga izraza, kao i cijele dativne sintagme, presudno samo za mogućnost ili nemogućnost zamjene prijedloga *k* prijedlogom *prema*. To znači da se objašnjenjem M. Ivić, koja uzima značenjski kriterij kao presudan, mogu opisati samo oni dativni izrazi koji izriču smjer kretanja.

U tu skupinu, međutim, ne pripadaju dativni izrazi koji izriču kretanje s dostizanjem cilja (*Idem k majci/prijateljici/njoj*) i u kojima se ne može upotrijebiti prijedlog *prema*, a pitanje izostavljanja prijedloga *k* zahtijeva pojašnjenja. Ta, druga skupina dativnih izraza, potvrđuje da u suvremenom hrvatskom jeziku značenje nije jedini kriterij za uporabu ili ispuštanje prijedloga uz dativ.

Iako je uporaba prijedloga *k* u suvremenom hrvatskom jeziku vrlo slobodna, na temelju svega rečenoga, kao i iz građe izdvojenoga, može se zaključiti sljedeće:

1. Pri izricanju smjera kretanja najčešće se rabi prijedložni dativ. Mada se uz neke glagole može upotrijebiti i dativ bez prijedloga, znatno je češća uporaba prijedložnih izraza, i to dativa s prijedlogom *prema*. Prijedlog se *k* također upotrebljava, ali rjeđe.

2.1. Kada se ne izriče samo smjer kretanja, nego se podrazumijeva i stizanje na cilj, prijedlog *prema* ne može se upotrijebiti.

2.2. Uporaba/izostavljanje prijedloga *k* u dativnim izrazima ciljnoga značenja najčvršće su povezani s izborom vrste odrednice u padežnom izrazu. Ako je u dativu imenica, prijedlog se *k* često ispušta. Ako je pak odrednica lična i povratna zamjenica, i to njihov naglašeni oblik, iza određene gotovo redovito slijedi prijedlog *k*.

2.3. Prijedlog se *k* češće ispušta počinje li nadređena riječ s *k* ili *g*. Tada bi zbog lakšega izgovora prijedlogu *k* trebao biti dodan navezak *a*, ali primjeri pokazuju da se umjesto toga prijedlog *k* izostavlja.

Za potvrdu takvoga izostavljanja prijedloga *k* navode se primjeri iz jezika *Biblije*, i to iz prijevoda evanđelja. U jeziku se toga djela ne može govoriti o prodoru razgovornih elemenata, nego o strogom čuvanju jezične tradicije: prijedlog se *k* gotovo redovito upotrebljava kako pri izricanju smjera, tako i pri izricanju cilja kretanja. Primjeri potvrđuju prijedložni dativ pri izricanju cilja: *dođosmo k tebi, odvedoše ga k velikom svećeniku, ode k Pilatu, pristupiše k njemu, dođe/dolazio/pođu/poslaše neke k njemu, pozva k sebi*¹⁶ i brojni drugi. Međutim, ako podređena riječ počinje s *k* (kakva je imenica *kuća*), prijedlog se *k* ispušta¹⁷:

¹⁶ Svi se dativni izrazi navode prema istomu prijevodu *Biblije* (1983) i preuzimaju se iz evanđelja. Primjeri uz koje je bilješka navode se prema *Evanđelju po Mateju*.

¹⁷ Da ispuštanje u *Evanđelju po Marku* nije slučajno nego redovito jezično obilježje, potvrđuje jezik *Evanđelja po Luki*, u kojem se također ispušta prijedlog *k* ispred imenice *kuća*. (*Evanđelje po Luki*, 1;23, 8;39)

“...hajde kući svojoj!” (Ev. po Marku, 2; 11), *Vrati se kući...* (Ev. po Marku, 3; 20), *Kada dođu kući nadstojnika sinagoge...* (Ev. po Marku, 5; 38).

Važnost vrste podređene riječi za uporabu prijedloga *k*

U daljnjem će tekstu primjerima biti potvrđeno značenje koje vrsta odrednice (podređene riječi) ima u odnosu na uporabu/ispuštanje prijedloga *k* (navedeno pod 2.2.):

2.2.1. Prijedlog se *k* u suvremenom hrvatskom jeziku često upotrebljava uz glagol *doći*¹⁸ i ličnu zamjenicu:

– Pa što si došla *k meni*? (Novak, MZT, 157), Mogao je pobjeći i prije nego što je *k meni* došao (Aralica, DR, 208), Dogovorile smo se da u nedjelju dođem *k njoj*... (Gavran, K, 86), Jednom sam došao *k njemu* radi nekih skripata... (Slamnig, SKP, 140), Dođi *k meni*, pa ću ti pokazati... (Slamnig, BPH, 19), ...i jedna djevojčica koja je tog jutra došla *k nama*... (Šoljan, ID, 27)

Da uporabu prijedloga u takvim primjerima određuje upravo lična zamjenica u dativu kao podređena riječ, a ne glagol *doći* kao nadređena riječ, potvrđuje usporedba s dativnim izrazom u kojem je umjesto zamjenice upotrijebljena imenica. Kada je u dativu imenica, ispred nje se češće ne stavlja prijedlog:

– Hmm. Posvađala se s mužem pa je došla *k nama*. Došla je, zapravo, *teti*. (Slamnig, SKP, 22)

Ivan Slamnig, vrstan jezični znalac, uporabu prijedložnoga i besprijedložnoga dativa ne prepušta slučaju. Potvrđuje to i istovrsni primjer iz jedne od njegovih kratkih priča:

Smjesta sam morao otići *k njemu* (Slamnig, SKP, 53)

Otišao sam natrag *mami* ... (Slamnig, SKP, 56)

Uz isti je glagol upotrijebljen dativ bez prijedloga ako je odrednica imenica i u jeziku drugih autora:

Zatim, mogle smo otići *njegovoj ženi*... (Tomčić, BoM, 99)

Prijedlog se *k* između glagola *otići* i imenice u dativu najčešće ne rabi ni u novinskom jeziku:

Vladimir je u ponedjeljak oko 10 sati otišao *svojem prijatelju*... (*Jutarnji list*¹⁹)

¹⁸ Glagol *doći* može biti i neizravno upotrijebljen, u implicitnom rečeničnom ustrojstvu. Pokazuju to rečenice s uzvikom *eto* i imperativom glagola *pustiti*. U oba je primjera ispred osobne zamjenice prijedlog *k*, iako je riječ o različitom vremenu objelodanjivanja, kao i podrijetlu. Prvi je primjer iz Marinkovićeve *Kiklopa*:

Ali ne vjeruje sad ni njemu i eto opet k meni napasti. (Marinković, *Kiklop* 1979: 23)

Tko zna čije su riječi pustite malene k meni? HIV pozitivna djeca su normalna djeca - slijedite Isusa i primite ih k sebi bez straha! (*Jutarnji list*, 31. 10. i 1. 11. 2002, str. 85)

¹⁹ 15. III. 2003, str. 76.

Mnogo je primjera uporabe prijedloga *k* uz glagol *dolaziti* kada je odrednica lična zamjenica u dativu:

... i kada je kanonik Lovro javno dolazio *k njima* na crnu kavu i domino... (Krlježa, PFL, 24), Marko je dolazio *k nama* (Slamnig, SKP, 32), Da sam mogao sam, ne bih *k vama* ni dolazio. (Aralica, DR, 205), ... inače stranke dolaze *k meni*. (Tribuson, DSZ, 26), *K nama* dolaze uglavnom njegove kolege... (Šoljan, ID, 162)

Ako se uz isti glagol stavlja imenica u dativu, prijedloga najčešće nema:

Smetalo ju je što je on i dalje dolazio *Ziti*... (Slamnig, BPH, 35)

A koliko puta tjedno dolazi *frizeru*? (Tribuson, DSZ, 11)

Umjesto dativnoga izraza u građi se potvrđuje i uporaba genitivnoga izraza s prijedlogom *kod*:

Ona dolazi ovamo *kod našeg frizera*. (Tribuson, DSZ, 9)

Iako jezikoslovci čitavo (dvadeseto) stoljeće pišu savjete o nepravilnosti uporabe genitiva s prijedlogom *kod* uz glagole kretanja, u suvremenom je hrvatskom jeziku uporaba takvih prijedložnih izraza česta, osobito u razgovornom stilu.

Može se zaključiti kako primjeri potvrđuju postavku o vezi upotrijebljene vrste riječi i dativnoga prijedloga *k*, a znatno češća upotreba toga prijedloga ispred naglašenih oblika ličnih zamjenica nego ispred imenica pokazuje važnost kategorijskoga – općega značenja vrste riječi. Takvo se, opće, značenje imenica kao vrste riječi vezuje uz predmetnost, dok je za određivanje općega značenja zamjenica važna njihova zamjenjivačka i upućivačka uloga. Za određivanje općega značenja zamjenica kao vrste riječi, ali i njihovoga pojedinačnoga značenja, važan je rečenični i izvanrečenični kontekst. Budući da su zamjenice riječi čije se značenje popunjuje u procesu priopćavanja, može se reći kako se neke lične zamjenice značenjem pune tek u govoru – zamjenice *ja* i *ti* prema takvom tumačenju čine “skup ‘praznih’ znakova, nereferencijalnih u odnosu na ‘stvarnost’...” (Benveniste 1975: 195)

Stoga je opravdano pretpostaviti da značenje koje pripada zamjenicama kao vrsti riječi, i koje je gramatičko, a ne leksičko, kao i kategorijska obilježja te vrste riječi (za osobne zamjenice važna zamjenjivačka uloga), uz zamjenice lakše vezuju prijedlog *k*. Za razliku od zamjenica, imenice donose više obavijesti na leksičkoj razini, te je ispred njih prijedlog *k* zališan, donosi obavijesti koje su izrečene već imenicom.

Dativni izrazi koji izriču cilj kretanja osim mjesnoga imaju i sem nedimenzionalnoga značenja, značenja namjere. Kada govornik kaže *Idem liječniku/prijateljici/majci/Ivani*, osim obavijesti o mjestu na koje odlazi, slušatelju želi prenijeti i obavijest o namjeri svojega odlaska. Čini to odgovarajućom imenicom koja svojim pojedinačnim leksičkim značenjem donosi znatno više obavijesti od zamjenice. Zbog toga je važno i pojedinačno značenje imenice. Nije svejedno je li upotrijebljena imenica koja izriče kakvo zanimanje (ili položaj, rodbinski odnos i sl.) ili je upotrijebljeno vlastito ime; imenice prve skupine donose više obavijesti te se uz njih prijedlog upotrebljava u manjem broju primjera.

Zbog toga se može reći kako je razlika u pojedinačnom značenju odrednice od drugotnoga značenja pri uporabi prijedloga. Vlastita su imena manje obavijesna nego opće imenice koje znače kakvo zanimanje (i slično) te će prijedlog *k* govorniku suvremenoga hrvatskoga jezika uz vlastita imena biti manje zališan. Stoga će ga češće upotrijebiti. Potvrđuje se to primjerima iz *Klare M. Gavrana*:

...išla sam *gazdarici* u blagovaonicu slušati najnovije vijesti. (231); ...zaputila sam se *k Vedrani* (86)

Kaže li govornik *Idem njoj/njemu/njima*, slušatelj mora biti upoznat s kontekstom; mora dobiti više obavijesti, i to o namjeri odlaska. Zbog manjka obavijesti, u sintagmi s ličnom zamjenicom u dativu prijedlog se *k* ne ispušta, nego upotrebljava.

Uz značenje odrednice, za uporabu je prijedloga *k* važno i značenje odrednice. Napominje se još jednom kako je od toga, pojedinačnoga, leksičkoga značenja, važnija vrsta riječi kojoj odrednica u dativu pripada.

Kao što je u literaturi isticano, glagoli kretanja tvoreni predmetkom *pri-* uza se imaju dativ bez prijedloga. Tim je glagolima osim predmetka zajednički i sem približavanja, a najčešće i dodira između lokalizatora i objekta lokalizacije.²⁰ Takvi su glagoli *približiti se*, *prići*, *pristupiti*, *prišuljati se*, *privući se*, a u njihovu se značenju potvrđuje stizanje na cilj.

Od spomenutih se glagola u suvremenom hrvatskom jeziku najčešće upotrebljava glagol *prići*. Kada je odrednica imenica, u jeziku se pisaca čiji je jezik poslužio kao građa za opimjerenja potvrđuje veza toga glagola s dativom bez prijedloga:

On priđe *raspetom*. (Tribuson, S, 23), Banić odlučno priđe *pultu* (Tribuson, DSZ, 11), Prišli smo *ogradi* (Tomaš, Z, 44), ... prišla je *mom krevetu*... (Tribuson, PG, 114), Neka žena je prišla *debeljku*... (Šoljan, ID, 20)

Zabilježena je samo jedna veza glagola *prići* i imenice u dativu s prijedlogom:

Pierre je prišao *k stolu*... (Šoljan, ID, 56)

Njome se potvrđuje da se u suvremenom hrvatskom jeziku ne može govoriti o uporabi dativa bez prijedloga uz glagol *prići* kao jedinog mogućnosti. Prevlast je uporabe dativa bez prijedloga znatna i stoga što su uz glagol *prići*, kao i ostale glagole s predmetkom *pri-*, u dativu znatno češće imenice i nenaglašeni oblici ličnih zamjenica (*priđe mu/joj/im*, kako je i u primjeru *Zato sam joj se primakao s leđa*...; Novak, MZT, 180).

Ipak, takva se uporaba u suvremenom hrvatskom jeziku ne može ozakoniti kao jedina moguća iz dva spomenuta razloga: (1) – uz glagole s predmetkom *pri-* nalazi se pojedinačnih primjera uporabe prijedloga *k*, (2) – osim imenica i nenaglašenih oblika ličnih zamjenica, odrednica može biti povratna zamjenica u dativu.

²⁰ Predmetak se *pri-* u Hrvatskom enciklopedijskom rječniku (2002: 1035) opisuje kao “prvi dio složenice” koji “uz glagol označava a. primicanje, približavanje, dodirivanje [*primaknuti; pristati; prionuti*]” (...) e. dovođenje kretanja do cilja [*privesti; prići; priletjeti*]”.

Primjera se s naglašenim oblicima ličnih zamjenica uz glagol *prići* u građi koja se opisuje ne nalazi. Pretpostavlja se da naglašeni oblici zamjenica nose znatniji rečenični naglasak te se upotrebljavaju kada se osobito ističe predmetni sadržaj koji zamjenica izriče.

Češće nego naglašeni oblici ličnih zamjenica, u hrvatskom se jeziku uz glagole s predmetkom *pri-* upotrebljavaju naglašeni oblici povratne zamjenice, i to najčešće uz glagol *privući*, koji uz dativnu ima i akuzativnu dopunu.

...privuče *k sebi* suputnicu (Fabrio, BK, 153), ...privlači ga *k sebi* svojom bjelokosnom rukom. (Slamnig, SKP, 411)

Potvrđuje se početna postavka o utjecaju vrste podređene riječi na uporabu/izostavljanje prijedloga *k* u dativnim izrazima kojima se izriče kretanje s određenim ciljem te dodir lokalizatora i objekta lokalizacije.

Da se uz glagole s predmetkom *pri-* u suvremenih hrvatskih pisaca gotovo redovito rabi slobodni dativ, potvrđuje i primjer iz Biblije, gdje se uz brojne primjere dativnih izraza s prijedlogom *k* nalazi jedan besprijedložni dativ: *pristupiše Petru* (1983: 962). Tek nekoliko stranica dalje uz isti je glagol zamjenica, a tada i prijedlog: *pristupiše k njemu* (1983: 964).

Brojnošću upotrijebljenoga prijedloga *k*, i to u oba spomenuta dativna značenja (značenje smjera i cilja kretanja), jezik je prijevoda Biblije bitno drukčiji od jezika suvremenih hrvatskih pisaca.

Uporaba prijedloga *k* u frazemima

Na kraju, spomenutim primjerima treba dodati prijedložne izraze koji su frazeologizirani, kao što su *doći k sebi*, *doći k pameti*, *otići k vragu*²¹, (*idi*) *k vragu*...

Takvi se frazemi nalaze u razgovornom jeziku, kao i u dijalozima likova književnih djela, te u pripovijedanju suvremenih hrvatskih pisaca. Iz građe koja se u ovom radu opisuje ispisan je samo jedan frazem s izostavljenim prijedlogom *k*, i to u jeziku Z. Ferića, suvremenoga hrvatskoga pisca mlađe generacije, koji često u književni upleće elemente razgovornoga jezika: *Ona je u međuvremenu došla sebi*. (MWD, 22)

Valja pripomenuti da i J. Matešić u Frazeološkom rječniku hrvatskoga ili srpskog jezika u frazemu "*doći [k] sebi*" prijedlog *k* bilježi kao neobvezan, iako svi primjeri koje navodi imaju prijedlog *k*.

U istom se frazemu prijedlog *k* opisuje kao neobvezan i u Hrvatskom enciklopedijskom rječniku (2002: 258). Pri tom treba imati na umu da je određenicom glagol *doći*, u značenjskoj osnovi kojega nije početno kretanje, nego stizanje do cilja.

²¹ Prijedložni izraz *k vragu* može biti upotrijebljen bez glagola, kao i s glagolom. Uz imperativ glagola *ići* (*idi k vragu*), glagol u frazemu može biti *otići*; *Čovjek je otišao k vragu*. (Slamnig, SKP, 51) *Otišla je k vragu moja odgoda* (Slamnig, SKP, str. 47), kao i imperativ glagola *pustiti*: ...*pustite ga k vragu*... Šoljan, ID, 19)

Frazem *doći k sebi* zabilježen je i u Rječniku hrvatskoga jezika (ur. Šonje 2000: 423), a nalazi se i u književnim djelima²²: *Kad sam došao k sebi već je bilo svanulo...* (Šoljan, ID, 27).

Morfosintaktička obilježja dativnih sintagmi s prijedlogom *k* i bez njega, zaključno

U zaključku valja podsjetiti kako se u opis uporabe prijedloga *k* uz glagole kretanja u radu krenulo nakon razgraničenja dvaju značenja toga prijedloga:

- (1) značenja usmjerenoga kretanja bez sigurnosti stizanja na cilj, gdje je prijedlog *k* zamjenjiv s *prema*, prijedlogom koji se rabi znatno češće nego *k*
- (2) značenja kretanja koje uključuje stizanje na cilj, a često i izravan dodir između lokalizatora i objekta lokalizacije.

U prijedložnim izrazima s tim značenjem prijedlog *k* nije zamjenjiv s *prema* i često se izostavlja. Prijedložni su izrazi s tim značenjem u ovom radu bili predmet istraživanja, a navedeno je značenje radi kratkoće nazvano ciljnim.

Istraživanje je građe pokazalo sve prisutnije ograničenje uporabe prijedloga *k* u dativnim izrazima. Najčvršća se veza određenice, odrednice i prijedloga potvrđuje, kao što je očekivano, u frazemima, ali se potvrđuje i drugo: povezanost čestote pojavljivanja prijedloga s morfosintaktičkim obilježjima prijedložnih izraza, što vodi k zaključku o daljoj gramatikalizaciji²³ prijedloga *k*.

Kao jedno od obilježja gramatikalizacije ističe se značenjsko izbjeljivanje, gubitak leksičkoga sadržaja – “desemantizacija” (Heine – Kuteva 2002: 2). Budući da je *k* prijedlog, nepunoznačna riječ, njegovo je leksičko značenje²⁴ već prema tom kriteriju (pripadnosti prijedlozima kao vrsti riječi) malo.

Međutim, koliko je leksičko značenje prijedloga *k* malo, vidi se tek usporedi li se leksičko značenje toga prijedloga sa značenjem nekih drugih prijedloga (npr. *u* i *na* kada se

²² Izuzetak je spomenuti frazem (*doći sebi*) u prozi Z. Ferića.

²³ Prema urednicima zbornika *World Lexicon of Grammaticalization* (2002:2) gramatikalizacija je razvoj od leksičkih ka gramatičkim oblicima i razvoj od već gramatičkih do oblika s još više gramatičkih obilježja. Slično se gramatikalizacija opisuje i u ostalih jezikoslovaca koji se njome bave, kao “podniz jezikoslovnih promjena kojima leksičke jedinice u određenim uporabama postaju gramatičke jedinice ili gramatičke jedinice postaju još gramatičnijima.” (Hopper – Traugott 1993) U hrvatskom jezikoslovlju gramatikalizaciju opisuje Lj. Šarić (1999), i to općenito te na primjeru sekundarnih prijedloga.

²⁴ O potrebi opisivanja leksičkoga značenja prijedloga piše I. Pranjković: “Nedesignativne, a to su prije svega gramatikalizirane riječi, opisuju se primarno u gramatikama. Zato je opis takvih riječi u jednojezičnim rječnicima u pravilu manje iscrpan negoli u gramatikama. Međutim, prijeko je potrebno i takve riječi opisivati u jednojezičnim rječnicima, i to iz više razloga. Prije svega, i nedesignativne riječi imaju leksička značenja (a takva se značenja opisuju u rječniku) unatoč tome što su ona gramatikalizirana, a to znači uopćena i/ili sinsemantična (suznačna), ovisna o kontekstu u puno većoj mjeri nego značenja designativnih (i autosemantičnih, samoznačnih) riječi.” (Pranjković 2001: 30)

upotrebljavaju u osnovnom, konkretnom, mjesnom značenju). – Prijedlog se *k* pokazuje izrazito neobavijesnim – u dativnim izrazima koji izriču cilj kretanja može se ispustiti bez opasnosti od priopćajoga nesporazuma.

Dok neki drugi prijedlozi mijenjaju značenje sintagma u kojima se upotrebljavaju (npr. nije svejedno je li što *pod* ili *nad*), prijedlog se *k* može izostaviti, a da pri tom ne dođe do nesporazuma. Time se potvrđuje njegova zališnost.

Drugo je obilježje koje se obično vezuje uz pojam gramatikalizacije fonetsko smanjenje ili pojednostavljenje.²⁵ Uz prijedlog *k* ne može se vezati pojednostavljenje jer je prijedlog fonološki jednostavan do krajnjih granica – čini ga jedan fonem. Stoga se na fonološkoj razini može govoriti o prijedlogu koji se više ne može gramatikalizirati. Međutim, takvo je, jednofonemsko, ustrojstvo učinilo prijedlog *k* fonološki slabim, a uz imenice koje započinju fonemima *k* i *g* i teškim za izgovor. Iako bi u takvim izrazima prema pravilu prijedlogu *k* trebalo dodati navezak *a*, prijedlog se najčešće izostavlja. Potvrđuju to brojni primjeri s glagolom kretanja kao određenicom i imenicom *kuća* kao odrednicom u dativu. Nijednom se (u građi opisanoj u ovom radu²⁶) ispred imenice *kuća* prijedlog *k* ne upotrebljava.

Budući da osim spomenute važnosti fonološkoga ustroja imenske riječi u dativu, uporabu prijedloga *k* ili njegovo izostavljanje određuju i morfosintaktička obilježja riječi unutar dativnoga izraza, potvrđuje se još jedna od gramatikalizacijskih popratnih pojava: smanjenje mogućnosti izbora (“specijalizacija”²⁷). Mogućnosti izbora gotovo i nema unutar frazema, te su oni potpuno gramatikalizirani izrazi. Međutim, ograničenja se, kao što je u radu opisano, javljaju i izvan frazeologiziranih izraza. Odnose se na fonološko ustrojstvo odrednice (ako ona započinje fonemima *k* ili *g*, prijedlog se *k* zbog lakšeg izgovora izostavlja), ali i na izbor riječi unutar sintagme.

Znatno veća vjerojatnost uporabe prijedloga *k* uz glagol kretanja nalazi li se u dativu naglašeni oblik lične ili povratne zamjenice²⁸ upućuje na zaključak o daljoj gramatikalizaciji toga, već gramatikaliziranoga prijedloga.

Nadalje, nije posve svejedno ni koji se glagol kretanja upotrebljava (iako glagol kao određenica nije od presudnoga značenja, nego se značajnijom pokazuje vrsta riječi odrednice). Izriče li se glagolom početak konkretnoga kretanja (*krenuti*), ispred imenske riječi u dativu češće će biti upotrijebljen prijedlog *k*. Ako se pak u značenju glagola osim mjesta prepoznaje drugo, nedimenzionalno značenje (namjere), prijedlog se češće ispušta.

²⁵ Govori se o “eroziji ili ‘fonetskom smanjenju’”. (Heine – Kuteva 2002: 2)

²⁶ Upotreba dativa bez prijedloga uz glagol *ići* i imenicu *kuća* potvrđuje se i u istraživanju Lj. Šarić. (1999: 336)

²⁷ Pojam specijalizacije upotrebljava Paul J. Hopper u članku *On some principles of grammaticalization* (1991: 17–35), gdje gramatikalizacijskim popratnim pojavama koje navodi Lehman dodaje nekoliko svojih. Među njima je i “specijalizacija”.

²⁸ Misao o značenju koje pri uporabi/neuporabi prijedloga *k* ima vrsta podređene riječi, uz izdvajanje glagola s predmetkom *pri-* kao nadređene riječi uz koju dolazi dativ bez prijedloga, iznosi A. Menac u radu *Upotreba i značenja padeža bez prijedloga u suvremenom ruskom i hrvatskom književnom jeziku*: “Prednost svezi *k*+dativ mislim da se opaža onda kad u dativu stoji lična zamjenica (*dolazim k tebi*), a prednost samom dativu kad glagol ima prefiks *pri-* (*prišao joj je, pristupio je starcu, primakao se stolu*).” Menac (1989: 95)

Potvrđuje se to uz glagol *vratiti se*²⁹, za kojim gotovo redovito slijedi dativ bez prijedloga, čak i u jeziku pisaca koji često upotrebljavaju prijedlog *k*:

Izvana gledano, ljudima se činilo (...) da sam se vratila *životu i svakodnevicu*. (M. Gavran³⁰, K, 175)

Može se zaključiti da je u suvremenom hrvatskom jeziku, uz glagole s predmetkom *pri-*, besprijedložnom dativnom rekcijom gotovo redovito obilježen i glagol *vratiti se* ako je u dativu imenica. Uz taj se glagol rijetko rabe naglašeni oblici ličnih zamjenica. Ipak, upotrijebe li se, potvrđuje se pravilo: prijedlog se *k* upotrebljava (Frančesko se vrati *k meni*. Novak, MZT, 125).

Na kraju, valja još jednom spomenuti kako su morfosintaktička obilježja dativnih sintagmi s prijedlogom i bez prijedloga opisana u ovom radu odraz jezika dijela djela suvremenih hrvatskih pisaca.

Građa i popis kratica

DR = Aralica, I. (1990) *Duše robova*, Zagreb – Sarajevo.

Biblija (1983) *Kršćanska sadašnjost*, Zagreb.

BK = Fabio, N. (1989) *Berenikina kosa*, Zagreb.

MWD = Ferić, Z. (2001) *Mišolovka Walta Disneya*, Zagreb.

AuO = Ferić, Z. (2000) *Anđeo u ofsajdu*, Zagreb.

K = Gavran, M. (2001) *Klara*, Zagreb.

ĐB = Kozarac, I. (1947) *Đuka Begović*. Pretisak: (1992) *Privlačica*, Vinkovci.

PFL = Krleža, M. (1977) *Povratak Filipa Latinovića*, Sarajevo – Zagreb.

N = Marinković, R. (1966) *Novele*, Zagreb.

K = Marinković, R. (1979) *Kiklop*, Zagreb.

MZT = Novak, S. (1985) *Mirisi, zlato i tamjan*, Zagreb.

BPH = Slamnig, I. (1979) *Bolja polovica hrabrosti*, Zagreb.

SKP = Slamnig, I. (1992) *Sabrana kratka proza*, Zagreb.

O = Šegedin, P. (1964) *Osamljenici*, I. dio, Rijeka.

ID = Šoljan, A. (1987) *Izabrana djela II*, Zagreb.

Z = Tomaš, S. (1993) *Zlatousti*, Zagreb.

BoM = Tomčić, S. (1999) *Brdo od marmelade*, Osijek.

DSZ = Tribuson, G. (1991) *Dublja strana zaljeva*, Zagreb.

PG = Tribuson, G. (1990) *Potonulo groblje*, Zagreb.

S = Tribuson, G. (1993) *Sanatorij*, Zagreb.

²⁹ *Vratili smo se stolu da donesemo novosti* (Šoljan, ID, 55).

³⁰ U jeziku se M. Gavrana prijedlog *k* često rabi ne samo pri izricanju cilja nego i smjera kretanja.

Literatura

- Approaches to grammaticalization* (1991) Closs Traugott, E. – Heine, B. (ur.) Amsterdam/Philadelphia.
- Barić, E. i dr. (1999) *Hrvatski jezični savjetnik*, Zagreb.
- Benvenist (Benveniste), E. (1975) *Problemi opšte lingvistike*, Beograd.
- Govorimo hrvatski, Jezični savjeti* (1997) Dulčić, M. (ur.) Biblioteka Hrvatski radio, knj. 16, Zagreb.
- Grammaticalization* (1993) Hopper P. J. – Closs Traugott, E. (ur.) Cambridge University Press.
- Hrvatski enciklopedijski rječnik* (2002) Matasović, R. – Jojić Lj. (ur.) Zagreb.
- Ivić, M. (1957) Jedno poglavlje iz gramatike našeg modernog jezika - sistem mesnih padeža, *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, II, 145-157, Novi Sad.
- Ivić, M. (1958) Sistem predložskih konstrukcija u srpskohrvatskom jeziku, *Južnoslovenski filolog*, XXII, 141–166, Beograd.
- Ivić, M. (1983) *Lingvistički ogledi*, Beograd.
- Jezični savjetnik s gramatikom* (1971) Pavešić, S. (ur.) Zagreb.
- Maretić, T. (1924) *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik za sve one, koji žele dobro govoriti i pisati književnim našim jezikom*, Zagreb.
- Matešić, J. (1982) *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Zagreb.
- Menac, A. (1989) Upotreba i značenja padeža bez prijedloga u suvremenom ruskom i hrvatskom književnom jeziku, *Rad JAZU*, 427, 71–125, Zagreb.
- Milinković, Lj. (1988) *Dativ u savremenom ruskom i srpskohrvatskom jeziku (konfrontativna analiza)*, Beograd.
- On Prepositions* (2001) Šarić, Lj. – Reindl, D. F. (ur.) *Studia Slavica Oldenburgensia*, 8, Oldenburg.
- Pranjković, I. (1993) *Hrvatska skladnja*, Zagreb.
- Pranjković, I. (1995) *Sintaksa hrvatskoga jezika, udžbenik za 3. razred gimnazije*, Zagreb.
- Pranjković, I. (2001) *Druga hrvatska skladnja: sintaktičke rasprave*, Zagreb.
- Rječnik hrvatskoga jezika* (2000) Šonje, J. (ur.) Zagreb.
- Rožić, V. (1908) "Barbarizmi" u hrvatskom jeziku, Zagreb.
- Stevanović, M. (1961–62) Dativske sintagme s predlozima *prema* i *ka*, *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, IV–V, 319–322, Novi Sad.
- Šarić, Lj. (1999) Dativ smjera u hrvatskome jeziku (u usporedbi s drugim slavenskim jezicima), *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, XXV, 323–344, Zagreb.
- Šarić, Lj. (1999) Gramatikalizacija i sekundarni prijedlozi, *Riječ*, 81–95, Rijeka.
- Težak, S. (1999) *Hrvatski naš nezaboravljeni*, Zagreb.
- World Lexicon of Grammaticalization* (2002) Heine, B. – Kuteva, T. (ur.) Cambridge University Press.

MORPHOSYNTACTIC CHARACTERISTICS OF DATIVE EXPRESSIONS WITH VERBS OF MOTION

Summary

In this paper, the author describes dative case expressions using the preposition *k* with verbs of motion. A distinction is made between the direction of motion and the destination of motion, and there is a description of the morphosyntactic features of dative syntagmas expressing destination. Upon the comparison of examples taken mostly from the works of contemporary Croatian writers, including also a smaller number of examples taken from newspapers, it is concluded that the usage/omission of the preposition *k* largely depends on the subordinate word (determinant). If the dative word is the stressed form of a personal or reflexive pronoun, preposition *k* is almost regularly used, whereas with nouns it is much more frequently omitted. (Non)usage of the preposition *k* is also determined by the superior word (determined word), but the determinant proves to be more important, which indicates a further grammaticalization of the preposition *k*.

Ključne riječi: glagoli kretanja, dativ smjera, dativ cilja, prijedlog *k*, gramatikalizacija

Key words: verbs of motion, dative of direction, dative of destination, preposition *k*, grammaticalization.